

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
Кафедра історії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор із науково-педагогічної роботи
О.А. Кузнецова

28 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасна історія України (1991-2020 рр.)

Ступінь магістра

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032. Історія та археологія
Освітньо-професійна програма «Історія та археологія»

2020-2021 навчальний рік

Розробник: кандидат історичних наук, доцент Іванова Т. Ю.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії
Протокол № 1 від «26» серпня 2020 року

Завідувач кафедри (Рижева Н.О.)

« 26 » серпня 2020 р.

АНОТАЦІЯ

В умовах розбудови незалежної демократичної держави - України - значно зріс її інтерес до історії. Сталися суттєві зміни в організації навчальних планів з історії України. Особливо це торкнулося курсу Новітньої історії України. В умовах становлення вітчизняної історичної науки та звільнення її від застарілих догм радянської історіографії, що супроводжується концептуальним переосмисленням багатьох проблем сучасної історії України в суспільстві значно зростає значення вивчення даного курсу. Вивчення історії України в період незалежності (1991-2019 рр.) має сприяти формуванню національної самосвідомості студентів, культури міжнаціонального спілкування, вихованні любові до рідного краю.

Дисципліна забезпечує вивчення проблем історії української державності у ХХ ст. – на початку ХХІ ст., соціально-економічної еволюції Української держави та її народу, його політичного і культурного розвитку в контексті всесвітньо-історичного процесу впродовж періоду сучасності часу; складних релігійних, етнічних та культурних процесів розвитку України; політико-економічної ситуації України та вплив європейських країн на її внутрішню та зовнішню політику; взаємозв'язок і взаємодію сучасної історії з релігією та етнічними особливостями Української держави на сучасному етапі. Висвітлено питання формування української національної ідеї. Розглянуто процес утворення національних політичних партій, особливості революцій початку ХХІ ст. та їх наслідки. Значна увага приділяється досягненню Україною незалежності, розбудові незалежної Української держави, висвітленню особливостей соціально-економічного й політичного розвитку України в незалежності, впливу авторитаризму В.Януковича на культурно-ідеологічні процеси в республіці, опозиційному руху.

Ключові слова: Україна, суспільно-політичний розвиток, державність, незалежність, глобалізація, євроінтеграція, Європейський Союз, авторитаризм, культурно-історичні зв'язки.

ANNOTATION

With the development of an independent democratic state - Ukraine - its interest in history has grown significantly. There have been significant changes in the organization of curricula on the history of Ukraine. This was especially true of the course of Modern History of Ukraine. In the conditions of formation of domestic historical science and its liberation from outdated dogmas of Soviet historiography, which is accompanied by a conceptual rethinking of many problems of modern Ukrainian history in society, the importance of studying this course increases significantly. The study of the history of Ukraine during the period of independence (1991-2019) should contribute to the formation of national identity of students, the culture of interethnic communication, the education of love for the native land.

The discipline provides a study of the history of Ukrainian statehood in the XX century. - at the beginning of the XXI century, the socio-economic evolution of the Ukrainian state and its people, its political and cultural development in the context of the world-historical process during the period of modern times; complex religious, ethnic and cultural processes of Ukraine's development; political and economic situation of Ukraine and the influence of European countries on its domestic and foreign policy; the relationship and interaction of modern history with religion and ethnic features of the Ukrainian state at the present stage. The issue of formation of the Ukrainian national idea is covered. The process of formation of national political parties, features of revolutions of the beginning of the XXI century are considered. and their consequences. Considerable attention is paid to Ukraine's independence, development of an independent Ukrainian state, coverage of the peculiarities of socio-economic and political development of Ukraine in independence, the influence of Yanukovich's authoritarianism on cultural and ideological processes in the republic, the opposition movement.

Keywords: Ukraine, socio-political development, statehood, independence, globalization, European integration, European Union, authoritarianism, cultural and historical ties.

1. Опис навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна
Індивідуальне науково-дослідне завдання – пошуково-дослідницький проект .	Спеціальність 032 Історія та археологія	<i>Рік підготовки:</i>
		1
Загальна кількість годин – 90	Освітня програма Історія та археологія	<i>Семестр</i>
		II
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Ступінь магістра	<i>Лекції</i>
		10
		<i>Практичні, семінарські</i>
		20
		<i>Лабораторні</i>
		-
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=939		<i>Самостійна робота</i>
		60
		Вид контролю: залік

Мова навчання – українська

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота (30% / 70%).

Заочна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – пошуково-дослідницький проект .	Спеціальність 032 Історія та археологія	<i>Рік підготовки:</i>	
		1	
Загальна кількість годин – 90	Освітня програма Історія та археологія	<i>Семестр</i>	
		II	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Ступінь магістра	<i>Лекції</i>	
		4	
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=1116		<i>Практичні, семінарські</i>	
		2	
		<i>Лабораторні</i>	
		-	
		<i>Самостійна робота</i>	
		84	
		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 90 год.: 6 год. – аудиторні заняття, 84 год. – самостійна робота (30% / 70%).

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

Мета курсу: ознайомити студентів з історією Української держави у останньому десятилітті ХХ ст. –початку ХХІ ст. (по сьогодні) в контексті всесвітньо-історичного процесу; вироблення у студентів цілісної картини соціально-економічної еволюції українського суспільства, його політичного і культурного розвитку в умовах незалежності.

Завдання курсу:

- поглиблене вивчення проблем відновлення незалежності, аналіз державного будівництва в сучасній Україні, історія українського конституціоналізму.
- формування у студентів уявлення про соціально-економічну еволюції українського суспільства, його політичний і культурний розвитку в контексті всесвітньо-історичного процесу впродовж 1991-2019 рр.;
- розкриття основних етапів і проблем історико-політичного розвитку Української держави сучасного часу;
- формування розуміння та вміння студентів системно й історично аналізувати головні тенденції, які мали і мають місце в усіх галузях життєдіяльності українського народу; виявлення особливостей історичних процесів під час правління президентів періоду незалежності; формування уявлення про різноманіття варіантів розвитку України в сучасність;
- формувати в учнів повагу до народів світу, їх історії, релігії та культури.

Передумови для вивчення дисципліни: програма змістовно взаємопов'язана з іншими дисциплінами навчального плану магістрів, і, перш за все з дисциплінами «Актуальні проблеми історії України», «Новітня історіографія історії України», «Історико-науковий контекст духовної парадигми людської цивілізації», «Етапи державотворення в Україні».

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів (90 год.).

Програмні результати навчання:

Здатність запам'ятовувати або відтворювати:

1. глибокі знання в межах спеціалізації з позначенням новацій останнього часу;
2. специфіку розвитку історичного пізнання в конкретні історіографічні періоди, в тому числі й на сучасному етапі;
4. основні етапи наукового пошуку в галузі історії та археології та завдання кожного з них;

Здатність розуміти та інтерпретувати:

5. основні теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки;
6. шляхи формування репрезентативної джерельної бази при розробці певної наукової проблематики;
7. зв'язок та різницю між історичними фактами у джерелі та історіографічними фактами у науковій літературі;
8. вибір методології та методів при здійсненні власного дослідження;

Здатність використовувати вивчений матеріал в нових ситуаціях:

9. пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди;

10. аналізувати взаємозв'язки між позицією професійного історика та пануючими у суспільстві поглядами на минуле;

13. застосовувати сучасні методики викладання у вищій школі;

Здатність розбивати інформацію на відповідні компоненти і розуміти їх взаємозв'язок:

15. визначати інформаційний потенціал конкретних історичних джерел при вирішенні певної наукової проблеми;

16. досліджувати життя та діяльність конкретних людей з урахуванням досягнень сучасної біографістики;

Здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі:

19. критично оцінювати ступінь розробленості дослідницької проблеми та отриманих результатів фахівцями;

20. визначати вплив на хід та результати дослідження традицій певних наукових шкіл;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями:**

Загальні компетентності (ЗК):

1. Здатність до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

5. Здатність взаємодіяти з представниками інших професійних груп гуманітарної сфери.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

1. Здатність виявляти та опрацювати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію;

2. Здатність здійснювати історичні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних наук, застосовуючи інформаційно-комунікативні технології та інформаційні бази даних;

4. Здатність брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;

5. Здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;

7. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної спеціалізації при розробці (у відповідності до певних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні певних практичних проблем.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).

Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.

Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності.
Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).

Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1995-2005 рр.).

Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).

Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.

Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)

Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.

Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).

Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).

Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс.
Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КРЕДИТ 1. УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПРОЕКТ: ВИКЛИКИ, УСПІХИ, ПОРАЗКИ І ПЕРСПЕКТИВИ (1991 – 2014 РР.).

Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.

Передумови та причини розпаду СРСР: соціально-економічне і політичне становище республік. Перебудова як нове бачення як соціального так і економічного оновлення російської держави. Всесоюзний референдум 17 березня 1991 р. Підписання нового Союзного договору та спроба перевороту Державного комітету на чолі з Г.Анаєвим (Серпневий путч 1991 р.). Поразка ДКНС. Б. М. Єльцин - виконуючий обов'язків Президента СРСР.

Неконтрольований характер розпаду країни. Заяви про вихід з СРСР лідерів союзних республік. Біловезькі угоди 8 грудня 1991 р. – завершення розпаду СРСР. Спільна заява керівників трьох республік - Росії, України та Білорусії про утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД). 21 грудня 1991 р. на зустрічі в Алма-Аті глави 11 колишніх республік СРСР підписали Декларацію у підтримку Біловезьких угод і заявили про створення Співдружності Незалежних Держав. Виступ президенту СРСР М. С. Горбачова 25 грудня 1991 р. із заявою про складання своїх повноважень.

Остаточне припинення існування Радянського союзу 26 грудня 1991 р.. Саморозпуск Ради Республік Верховної Ради СРСР - останній союзний орган.

Єльцин Б.Л. Президентство: 25 грудня 1991 р. - 30 грудня 1999 р.

Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).

Діяльність Л.М. Кравчука у 1988-1990 рр. Позиція під час серпневого (1991 р.) путчу в Москві. Президентські вибори 1 грудня 1991 р., перемога Кравчука Л.М.

Президентство Кравчука Л.М. (грудень 1991 р. – липень 1994 р.). Внутрішня політика та зовнішній курс. Формування державних структур незалежної України.

Досягнення та прорахунки президентак Кравчука Л.М.

Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1995-2005 рр.).

Діяльність Л.Д. Кучми у 1990 – 1994 рр.

Президентство Кучми Л. Д. (19 липня 1994 р.– 23 січня 2005 р.);

Проголошення нового курсу соціально-економічної політики, його головне завдання мета. Ухвалення президентської програми реформ та 6 її основних напрямів.

Активний опір лівої більшості у Верховній Раді щодо реформ Кучми Л.Д. Політична конфронтація між Президентом і Верховною Радою.

28 червня 1996 р. – прийняття Конституції України.

Соціально-економічне становище республіки: досягнення і недоліки. Зовнішньополітичний курс.

Чергові вибори до Верховної Ради України (березень 1998 р.). Значні зміни в новому складі народних депутатів, більшість КПУ та Народного фронту.

Президентські вибори 1999 року, нова програма Кучми Л.Д., націлення України на вступ в ЄС.

Значне зростання в економічних показниках країни. Реальна зміна форм власності. Зовнішня політика України.

Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).

31 жовтня 2004 р. - I тур виборів Президента України. Перемога 2 кандидатів - В. Ющенко і В. Янукович. Оголошення Центральною Виборчою Комісією переможцем В. Януковича. Масові акції прибічників В.Ющенко 22 листопада 2004 р. «Помаранчева революція».

26 грудня 2004 року - переголосування II туру виборів. Перемога В.А. Ющенко.

Президенство Ющенко Віктора Андрійовича (23 січня 2005 р. – 25 лютого 2010 р.).

Призначення Прем'єр-міністром Ю.Тимошенко, загострення суперечностей між оточенням президента і прем'єра, які згодом набули форм відкритого протистояння.

Початок світової економічної кризи 2008 р. та її вплив на економіку країни.

Зовнішня політика України.

КРЕДИТ 2. УКРАЇНА В УМОВАХ ПРЕЗИДЕНТСТВА В.Ф.ЯНУКОВИЧА

Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)

Прихід до влади В.Ф. Януковича. Президентство Януковича Віктора Федоровича (25 лютого 2010 р. – 22 лютого 2014 р.).

Створення уряду М.Азарова. Програма проведення негайних реформ для подолання наслідків світової економічної кризи 2008-2009 рр. і періоду правління «помаранчевих».

Внутрішня політика президента В.Ф. Януковича та уряду М.Азарова. Проведення податкової, пенсійної, судової та інших реформ, скорочення бюрократичного апарату, просування у бік європейської інтеграції. Показ суспільству видимість реформ. Поступове обмеження демократичних свобод і придушення опозиції. Протестні настрої у суспільстві.

Зовнішньополітичний курс президента. Підписання з Росією Харківських угод. Зустріч з президентом США Б. Обамою. Зустрічі з президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу та заява уряду, що Україна приступить до реалізації курсу на європейську інтеграцію. Початок підготовки угоди про асоціацію з ЄС.

Повернення президентом повноважень, які були у Президента України до «Помаранчевої революції».

Прийняття Верховною Радою Податкового кодексу. Перші спротиви проти нової політики влади: Податковий Майдан у Києві (22 листопада – 3 грудня 2010 р.).

Переслідування колишнього прем'єр-міністра і найбільш авторитетного лідера опозиції Юлії Тимошенко, її арешт і ув'язнення. Арешт Ю. Луценка. Обурення в країні та за кордоном. Консолідація опозиції, створення Комітету опору диктатурі.

Проведення Фіналу Чемпіонату Європи з футболу, патріотичне піднесення в суспільстві. Заклики бойкотувати змагання на знак протесту проти політичних переслідувань в Україні.

Новий удар по опозиції і по українській державності. Ухвалення Верховною Радою України закону «Про засади державної мовної політики», який фактично розширював сферу офіційного вживання російської мови. Мовний Майдан (3 липня – 8 серпня 2012 р.). Підписання скандального «закону про мови», який передбачав можливість офіційної двомовності в регіонах, де відсоток представників національних меншин становить більше 10%.

Неспроможність опозиції протиставити владі реальної протидії. Активізація радикальних опозиційних сил напередодні виборів до Верховної Ради 2012 р. Чергові вибори до ВРУ відбулися 28 жовтня 2012 р., що засвідчили регіональну підтримку Парти регіонів у Східних і Південних регіонах країни; опозиції – у Західних і Центральних.

Посилення диктаторських рис режиму В.Януковича.

Призупинення Кабінетом Міністрів України процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (21 листопада 2013 р.). Мітинг на Майдані Незалежності на підтримку європейської інтеграції. Відмова В.Януковича підписати Угоду про асоціацію з ЄС на самміті Східного партнерства у Вільнюсі (29 листопада 2013 р.). Силовий розгін демонстрантів 30 листопада 2013 р.

Результати правління В.Ф. Януковича: досягнення та провали.

Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.

Передумови та причини революції. Насильницький розгін студентів 30 листопада 2013 р. Прийняття ВР «диктаторських законів» (16 січня 2014 р.), що обмежували права громадян, надавали органам державної влади велику свободу дій в сфері покарання учасників акцій протесту і мали на меті криміналізувати опозицію та громадянське суспільство. Силоне протистояння на вулиці Грушевського, і охоплення протестами всій території України. Перші вбивства протестувальників на Майдані 18 лютого 2014 р.

Вбивства неозброєних протестуючих 20 лютого 2014 р. на вулиці Інститутській. Підписання Януковичем з лідерами опозиції Арсенієм Яценюком, Віталієм Кличком і Олегом Тягнибоком Угоди про врегулювання кризи. Несхвальне сприйняття учасниками Майдану угоди та втеча Януковича зі своєї резиденції в Межигір'ї (22 лютого 2014 р.).

Постанова «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень і призначення позачергових виборів Президента України». Підтримка Верховна Рада України 328 голосами (22 лютого 2014 р.). і втрата Януковичем посту президента України.

КРЕДИТ 3. УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПРОЕКТ: ВИКЛИКИ, УСПИХИ, ПОРАЗКИ І ПЕРСПЕКТИВИ (2014-2019 РР.).

Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).

Верховна Рада України - єдиний вищий легітимний орган влади після повалення режиму В.Януковича, переформування її більшості під впливом подій «Революції гідності».

Перші кроки ВР. Відновлення дії положень Конституції, які були скасовані режимом Януковича; скасування «диктаторських» законів; ухвалення заходів з відновлення боєздатності армії; створення Національної гвардії, добровольчих батальйонів спецпризначення; прийняття пакету законодавчих актів з реформування правоохоронних органів, антикорупційного пакету, пакету заходів з люстрації, законодавства в рамках асоціації України і ЄС. Створення нового уряду на чолі А. Яценюком (28 лютого 2014 р.), його завдання.

Проведення виборів президента, перемога П.О. Порошенка. Його президентство (25 травня 2014 р. – 21 квітня 2019 р.)

Внутрішня політика. Дostroкове припинення повноважень Верховної Ради України сьомого скликання. Реформування країни.

Україна та сучасні глобальні виклики. Анексія Криму Росією

Війна на сході України

Результати правління П.О. Порошенка: досягнення та провали.

Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.

Президентські вибори 31 березня 2019 р. I тур: П.О. Порошенко та В.О. Зеленський. II тур виборів 21 квітня 2019 р., перемога В.О.Зеленського (73,22 % голос).

Суспільно-політична діяльність В.О. Зеленського у 2014-2019 рр.

Президентство В.О. Зеленського (20 травня 2019 р. – нині діючий).

Програма внутрішнього та зовнішньополітичного курсу: мета та завдання.

Розпуск Верховну раду України і призначення позачергових парламентських виборів.
21 липня 2019 р. - позачергові парламентські вибори (пропрезидентська партія «Слуга народу» набрала 43,16% голосів і отримала 124 місця).

Формування Кабінету Міністрів України. Уряд Олексія Гончарука та затвердження нового складу уряду.

3. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7
<i>Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).</i>						
Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	7	1	2			4
Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	7	1	2			4
Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	7	1	2			4
Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	9	1	2			6
Усього годин за кредит 1:	30	4	8			18
<i>Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.</i>						
Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)	14	2	2			10
Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	16	2	4			10
Усього годин за кредит 2:	30	4	6			20
<i>Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).</i>						
Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	15	1	2			12
Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	15	1	4			10
Усього годин за кредит 3:	30	2	6			22
Усього годин за семестр:	90	10	20			60
Усього годин за курс:	90	10	20			60

**Структура навчальної дисципліни
Заочна форма навчання**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7
<i>Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).</i>						
Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	8	-	-			8
Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	5	-	-			5
Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	8	-	-			8
Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	9	1	1			7
Усього годин за кредит 1:	30	1	1			28
<i>Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.</i>						
Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)	15	1	-			14
Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	15	1	1			13
Усього годин за кредит 2:	30	2	1			27
<i>Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).</i>						
Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	15	-	-			15
Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	15	1	-			14
Усього годин за кредит 3:	30	1	0			29
Усього годин за семестр:	90	4	2			84
Усього годин за курс:	90	4	2			84

4. Теми лекційних занять
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
II семестр		
<i>Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).</i>		
1.	Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	1
2.	Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	1
3.	Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	1
4.	Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	1
Всього годин за кредит 1:		4
<i>Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.</i>		
5.	Тема 5. Президентство Януковича В.Ф. (2010-2014 рр.)	2
6.	Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	2
Усього годин за кредит 2:		4
<i>Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).</i>		
7.	Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	1
8.	Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	1
Усього годин за кредит 3:		2
Усього за II семестр:		10

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
II семестр		
Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).		
1.	Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	-
2.	Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	-
3.	Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	-
4.	Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	1
Усього годин за кредит 1:		1
Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.		
5.	Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)	1
6.	Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	1
Усього годин за кредит 2:		2
Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).		
7.	Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	-
8.	Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	1
Усього годин за кредит 3:		1
Усього за II семестр:		4

5. Теми практичних занять
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
II семестр		
<i>Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).</i>		
1.	Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	2
2.	Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	2
3.	Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	2
4.	Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	2
Всього годин за кредит 1:		8
<i>Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.</i>		
5.	Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)	2
6.	Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	4
Усього годин за кредит 2:		6
<i>Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).</i>		
7.	Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	2
8.	Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	4
Усього годин за кредит 3:		6
Усього за II семестр:		20

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
II семестр		
Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).		
1.	Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	-
2.	Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	-
3.	Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	-
4.	Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	1
Усього годин за кредит 1:		1
Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.		
5.	Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)	-
6.	Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	1
Усього годин за кредит 2:		1
Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).		
7.	Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	-
8.	Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	-
Усього годин за кредит 3:		0
Усього за II семестр:		2

6. Теми лабораторних занять: *Робочим планом не передбачено*

7. Самостійна робота
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
II семестр		
<i>Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).</i>		
1.	Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	4
2.	Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	4
3.	Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	4
4.	Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	6
Всього годин за кредит 1:		18
<i>Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.</i>		
5.	Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)	10
6.	Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	10
Усього годин за кредит 2:		20
<i>Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).</i>		
7.	Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	12
8.	Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	10
Усього годин за кредит 3:		22
Усього за II семестр:		60

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
II семестр		
Кредит 1. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (1991 – 2014 рр.).		
1.	Тема 1. Розпад СРСР та проголошення незалежності України.	8
2.	Тема 2. Становлення українського суспільства в перші роки незалежності. Президентство Кравчука Л.М. (1991-1994 рр.).	5
3.	Тема 3. Президентство Кучми Л.Д. (1994-2005 рр.).	8
4.	Тема 4. Помаранчева революція як фактор консолідації громадянського суспільства. Президентство Ющенко В.А. (2005-2010 рр.).	7
Усього годин за кредит 1:		28
Кредит 2. Україна в умовах президентства Януковича В.Ф.		
5.	Тема 5. Президентства Януковича В.Ф. (2010-2014 р.)	14
6.	Тема 6. «Революція Гідності» та її вплив на розбудову сучасного суспільства.	13
Усього годин за кредит 2:		27
Кредит 3. Український державний проект: виклики, успіхи, поразки і перспективи (2014-2019 рр.).		
7.	Тема 7. Президентство Порошенка П.О. (2014-2019 рр.).	15
8.	Тема 8. Прихід до влади Зеленського В.О. та його політичний курс. Розвиток сучасного українського суспільства: основні проблеми та перспективи вирішення.	14
Усього годин за кредит 3:		29
Усього за II семестр:		84

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів :

I – підготовка та захист контрольної роботи (для студентів ЗФН);

II – Індивідуальне науково-дослідне завдання – пошуково-дослідницький проект (для студентів ДФН).

Тематика індивідуально-дослідного завдання (для ДФН)

1. Необхідність перебудови і особливості її здійснення в Україні (кін. 80-х - поч. 90-х рр.).
2. Роль діячів культури в оновленні українського суспільства. Народний Рух України за перебудову.
3. Розпад СРСР. Серпневий (1991р.) путч та його наслідки. Створення СНД.
4. Становлення політичної системи України в 1990-х роках.
5. Етнонаціональна політика в Україні на етапі розбудови незалежної держави.
6. Військова доктрина в сучасній Україні.
7. Проблеми соціально-економічного розвитку України (1990-ті рр.).
8. Пріоритетні напрямки діяльності України на міжнародній арені в період правління Порошенка П.О.
9. Взаємини України з країнами СНД у 1990-х роках..
10. Чорнобильська катастрофа та її наслідки для України.
11. Україна і проблеми ядерного роззброєння.
12. Проблема Криму, російсько-українські стосунки (90-ті рр.). Розподіл Чорноморського флоту.
13. Україна-ЄЕС: проблеми і перспективи розвитку у 1990-х роках.
14. Наростання кризових явищ в економіці України (1990-ті рр.).
15. Прийняття Конституції України.
16. Суспільно-політичний і економічний розвиток Миколаївщини (кін. 80-х - 90-ті рр.).
17. Суспільно-політичний і економічний розвиток Миколаївщини (2000-ні рр.).
18. Помаранчева революція в контексті трансформації політичного режиму в Україні.
19. Правління В.Януковича: результати та наслідки для Української держави.
20. Революція Гідності: причини та уроки.

9. Форми роботи та критерії оцінювання.

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Контроль здійснюється за кредитно-трансферною системою. Зміст курсу поділений на 6 кредитів. Кожний кредит включає в себе лекції, семінарські заняття, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу даної частини курсу. Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: поточний контроль (письмові роботи – реферати, контрольні) і підсумковий контроль (залік-іспит).

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань(хронологічні таблиці, словник і т.і.), розробка проектів (ІНДЗ), творчі роботи

Періодична форма контролю – виконання кредитних контрольних робіт, тестування.

Форма підсумкового контролю:

II семестр - підсумковий контроль (залік) здійснюється у тестовому форматі на платформі moodle.

60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають шляхом тестування.

Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: A, B, C, D, E, FX, F.

Критерії оцінювання відповідей на студентів на семінарських заняттях

Враховується:

1. рівень осмислення навчального матеріалу;
2. рівень сформованості аналітичних умінь і концептуальних підходів;
3. повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення;
4. використання додаткової літератури;
5. порівняння, зв'язок із практикою, висновки.

Бали	Критерії оцінювання
"Відмінно" – 5	Досконале знання та розуміння понятійного апарату з тієї чи іншої теми, вільне оперування різноманітними класифікаціями. Відповідь на поставлені питання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями. Викладений матеріал має доказовий, логічний і послідовний характер. Студент володіє способами концентрованого викладу матеріалу. Демонструє творче застосування знань при переформатуванні запитання. У відповіді майже не трапляються мовленнєві помилки.
"Добре" – 4	Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Понятійна основа базується на обраній класифікації. Відповідь структурована, проте наявні окремі помилки у послідовності викладу. Недостатньо вираженою та аргументованою є доказова база. Студент вільно оперує знаннями, може застосовувати їх у новій навчальній ситуації. У відповіді трапляються окремі мовленнєві помилки.
"Задовільно" – 3	Відповідь неповна, фрагментарна. Знання мають недостатньо стійкий та послідовний характер. Вони застосовуються переважно для виконання завдань репродуктивного характеру. У відповідях відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь має формальний характер, відсутня чіткість, структурованість. Студент використовує лише окремі знання у новій навчальній ситуації. У відповіді наявні фактичні та мовленнєві помилки.
"Незадовільно" – 2	Студент неспроможний відтворити інформацію у певній послідовності. Оперує лише загальними фразами. Відтворює лише окремі фрагменти, називає лише розрізнені факти, дає відповідь у формі висловлювання (судження). Наявні грубі фактичні та мовленнєві помилки.

Розподіл балів, які отримують студенти за 3 кредитів

Робота на семінарах, поточне тестування та самостійна робота								ККР	Накопичувальні бали/ Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
30	20	20	30	50	50	40	40		20
300 б.									

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 150 до 300 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

10. Засоби діагностики

Засоби діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання та семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (есе, реферати, таблиця-зв'язок, пошуковий проект), презентації результатів дослідження, тестові завдання, контрольні роботи.

11. Методи навчання

Усний виклад матеріалу, наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу:

пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу;

проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, порівняльний аналіз;

ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки).

12. Рекомендована література

Базова:

Джерела та спогади:

1. Декларація про державний суверенітет України // Рад. Україна-199(1 -17 липня
2. Документи про створення СНД // Голос України-1991-24 грудня
3. Хрестоматія з історії України. - К., 1998.

Навчальна та узагальнююча література:

1. Історія України з найдавніших часів до наших днів. Практикум для студентів неспеціальних факультетів: Навч. посібник. – 4-те вид., доп. Гриф МОНУ / Упор.: Герегова С.В., Гуйванюк М.Р., Скорейко Г.М. – Чернівці: Наші книги, 2010. – 336 с.
2. Історія України.: Навчально-методичний посібник/ За ред. В. Б. Атаманенка. – Острог: Острозька друкарня, 2009. – 205 с.
3. Коцур А.П. Українська державність: історія та сучасність. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – 352 с.
4. Коцур А.П., Білецький Б.Ф., Коцур Г.Г. Історичні портрети державних та політичних діячів України. Навчально-методичний посібник. – Київ-Переяслав-Хмельницький, 2004. – 48 с.
5. Коцур В.П., Коцур А.П. Історія України: особи, дати, події. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 116 с.
6. Литвин В. Історія України: підручник / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2013. – 991 с.
7. Новітня історія України. 1900-2000 : підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / [А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. П. Дрожжин та ін.]. – Київ: Вища шк., 2000.
8. Скорейко Г.М. Джерелознавство історії України: Конспект лекцій, методичні рекомендації, плани практичних занять. – Чернівці: ЧНУ, 2003. – 140 с.
9. Сургай Г.І., Слюсаренко А.Г., Гусев В.І. Новітня історія України 1900-2000. - К., Вища Школа, 2000, 663 ст.

Наукова історична література:

1. Кремень В., Базовкін Є. та ін. Суспільно-політична ситуація в Україні: етапні тенденції розвитку(сер. 1993р.) // Політичні читання,1994. - №1.
2. Курносів Ю.О. Проблеми перебудови в УРСР // УІЖ-1990-№7
3. Україна: утвердження незалежної держави. 1991–2001. - К., 2001.

Допоміжна:

Навчальна та загальна література:

1. Бойко О.Д. Історія України у ХХ столітті. 20-90-ті роки. - Ніжин, 1994
2. Гунчак Т. Україна. Перша половина ХХ століття. - К., 1993
3. Історія держави і права України. В 2 част. К., 1996 - част.2
4. Історія України в особах ХІХ-ХХ ст.-К, 1995
5. Історія України. Курс лекцій: В 2 кн. К., 1992, 2 кн.
6. Коваль М.В., Кульчицький С.В., Курносів Ю.О. Історія України. - К., 1996.
7. Кульчицький Ю. О. Новітня історія України // УІЖ-1991 -№ 11
8. Сторінки історії України. ХХ століття. Посібник для вчителя. - К., 1993
9. Україна: друга половина ХХ століття: Нариси історії. - К., 1997

Наукова історична література:

1. Антипов С.Й., Дубовик В.А. Американські вчені про незалежну Україну (1989-1992 рр.)//УІЖ-1995-№2
2. Литвин В.М., Слюсаренко А.Г. На політичній арені України (90-ті рр.). Роздуми істориків // УІЖ-1994-№3
3. Рудич Ф.Н. Формування політичних структур в сучасній Україні: політичний аналіз// УІЖ, 1994. - №2.

Довідникові видання:

1. Бондаренко К. та інш. Довідник з історії України: В 3 т.К., 1995
2. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Нові політичні партії України. Довідник.-К, 1990

Періодичні видання:

1. Гуржіївські історичні читання / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького.
2. Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. ст. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України.
3. Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. ст. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки : міжвід. зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т іст. України.
4. Проблеми історії України: факти, судження пошуки : міжвід. зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т іст. України.
5. Сумський історико-архівний журнал : Збірка наукових праць / НАН України. Інститут історії України; Сумський державний університет; Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка; Національна спілка краєзнавців України.
6. Україна в Центрально-Східній Європі : наук. вид. / Ін-т історії України, Нац. акад. наук України.
7. Україна соборна (2004-2005) : зб. наук. ст. / Інститут історії України Національної академії наук України.
8. Український історичний журнал / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України.
9. Український історичний збірник : наук. пр. асп. та молодих вчених / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Рада молодих вчених.

13. Інформаційні ресурси:

1. EXLIBRIS :: українська електронна бібліотека:
<http://exlibris.org.ua/> <http://www.ukrexlibris.com/>
2. Журнал Берегиня: <http://berehynya.iatp.org.ua/>
3. Інститут історії України НАНУ: <http://history.org.ua/>
4. Історична веб-хрестоматія UKRAÏNARUS`:
http://geocities.com/ua_ukraine/ukraïnerus.html
5. Історія України: <http://history.com.ua/>
6. Історія українських збройних сил: <http://ukrarmy.kiev.ua/> <http://koza.kiev.ua/>
7. Князі, гетьмани, митрополити, президенти та науковці:
http://www.geocities.com/prysjan/in_40.html
8. Помаранчева хвиля: <http://www.orange-wave.narod.ru/>
9. Українська історична бібліотека: <http://ukrhistory.narod.ru/>
10. Українська історія: <http://www.ua-history.narod.ru/>
11. Українське військо у XX-XXI сторіччі: <http://vijsko.freespaces.com/>